

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

לכיתות י"ב
ולבוגרים

היסטוריה

תוכנית ישנה — 70%

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
בחר בשלושה פרקים וענה על השאלות על פי ההנחיות בכל פרק (לכל פרק — $33\frac{1}{3}$ נקודות).
מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

שים לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם אינם חייבים לבחור בשאלה שיש בה מקור.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.
כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

פרק ראשון (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:
בית שני (שאלות 1-3)
א
ערים וקהילות בימי הביניים: בגדד (שאלות 4-6) א פראג (שאלות 7-9)

ממדינת מקדש לעם הספר — בית שני (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. מקור — תקופת הנציבים הרומאים

- א. הצג שלושה תפקידים של הנציבים הרומאים בתקופת השלטון הרומאי הישיר ביהודה. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. לפניך קטע המתאר התרחשות שאירעה בתקופתו של הנציב פונטיוס פילטוס.

[ופילטוס] התקין צינור מים לירושלים על חשבון כספי ההקדשות [כספי בית המקדש].
[...] אך היהודים לא היו מרוצים, ורבבות הרבה של אנשים התגודדו וצעקו כנגדו שיפסיק את [המעשים] שבכוונתו לעשות, ואחדים עלבו את האיש [בדברי] גידופים, כדרכו של ההמון לעשות.
ופילטוס הלביש המון רב של חיילים, שנשאו אלות מתחת לבגדיהם, את לבוש היהודים, ושלח אותם אל המקום שהיהודים התאספו בו, והוא עצמו גזר [על ההמון] לחזור. וכשיצאו בגידופים נתן פילטוס לחיילים את הסימן שהוסכם עליו מראש, והללו הנחיתו [ביהודים] מהלומות רבות בהרבה משציווה [אותם] פילטוס.

(י' בן מתתיהו, "קדמוניות היהודים", י"ח, עמ' 60-62,

בתוך ש' פישר [עורך], החברה היהודית בימי הבית השני, המכון לחינוך יהודי יוצר, 1991, עמ' 239)

הסבר על פי הקטע את הסיבות ליחס העוין של היהודים כלפי שלטון הנציבים הרומאים, והצג על פי מה שלמדת

שתי סיבות נוספות ליחס עוין זה. (20 נקודות)

2. הורדוס "מלך חסות"

- א. רבים בקרב היהודים התנגדו למינוי של הורדוס למלך. הסבר שתי סיבות להתנגדות למינוי. ($16\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. הסבר פעולה אחת של הורדוס שנועדה לחזק את תמיכת היהודים בשלטונו, ופעולה אחת שלו שנועדה לחזק את תמיכת הרומאים בשלטונו. (17 נקודות)

3. מירושלים ליבנה

- א. הצג את תוצאות המרד ברומאים בשניים מן התחומים: כלכלה, דמוגרפיה, חברה. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)
- ב. הצג שני מנהגים באורח החיים היהודי, שקיומם הופסק בגלל חורבן בית המקדש.
- הסבר שתי פעולות של מנהיגי המרכז ביבנה, שמטרתן הייתה לעצב חיים יהודיים ללא מקדש. (20 נקודות)

ערים וקהילות בימי הביניים (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת: בגדד אן פראג.

עיר מדגימה — בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. מקור — בגדד מרכז תרבותי, מוסלמי ויהודי

א. לפניך קטע המתאר את פריחת התרבות בח'ליפות המוסלמית.

המגע עם הפרסים ועם עמים אחרים בעלי תרבות עודד את הערבים ליצירה פורייה. אוצרות התרבות ההלניסטית [היוונית הקדומה], ולימים אף של התרבות הפרסית, תורגמו לערבית ונקלטו על ידי הערבים. השפעתן של התרבויות האלו ניכרת ביצירה המקורית בערבית [...] מחקרי הדקדוק, שבהם נתקלו הערבים, עוררו אותם לפתח את הדקדוק הערבי והפרשנות הערבית מתוך כוונה להעמיק את הבנת הקוראן [...] לימים עסקו בתיאור ההיסטוריה הערבית והעולמית. מחקר הגאוגרפיה והאסטרונומיה סייע למוסלמים למצוא בכל מקום את ה"קבֶּלָה" – כיוון התפילה למכה. [...] תפילת צוהריים משותפת במסגד נתנה למוסלמים הזדמנות לפתח את תורת הנאום. השפע בחלק הראשון של התקופה העבאסית ונדבנות של השכבה השלטת חברו יחדיו לתמיכה באנשי הספר. תנועת התרגום הגיעה לשיאה בימי העבאסים.

(מעובד על פי מ' זיו, ח"ה בן ששון וי"מ לנדאו, דברי הימים, כרך ב', הוצאת יובל, תשל"ט, עמ' 37-38)

הסבר שני גורמים שסייעו לפריחת התרבות והמדע בבגדד ובאים לידי ביטוי בקטע.

על פי מה שלמדת, כיצד סייע הפיתוח של ייצור הנייר בבגדד לפריחת התרבות והמדע בעיר? (20 נקודות)

ב. הצג את תפקידי הגאונים, והסבר כיצד תרמו הגאונים לחיזוק הקשר בין המרכז בבבל ובין הקהילות היהודיות

תחת שלטון האסלאם. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

5. מעמדות בעולם המוסלמי

א. תאר את מעמד הנשים בחיי היום-יום בעיר המוסלמית. (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הצג שתי הגבלות ושתי זכויות של העבדים בעיר המוסלמית. (17 נקודות)

6. ההנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית

א. הצג שניים מן המאפיינים (העקרונות) שעיצבו את מבנה ההנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית, והדגם אחד מהם.

(16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הסבר את תרומתו של הרב סעדיה גאון לעם היהודי בשלושה תחומים שונים. (17 נקודות)

עיר מדגימה — פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור — הקהילה היהודית באירופה הנוצרית

א. לפניך קטע ממחקר היסטורי על הקהילה היהודית בימי הביניים.

המבנה [...] של המדינה הנוצרית, שבו הוענקו זכויות שונות למעמדות שונים, הזמין פתרון נוח, אומנם מחוץ לקהילת המאמינים, אך בהחלט כחלק מן הסדר החברתי הקיים. הסמכות לשפוט את בני המעמדות השונים ניתנה לבני המעמדות עצמם, ואף תשלומים וחייבים שונים נקבעו לעיתים קרובות בתוך כל מסגרת מעמדית, שכן לכל קבוצה חברתית ניתנה מראש זכות להתארגנות נפרדת. [...]

הקהילה היהודית בארצות הנצרות הבטיחה על ידי קיומה גביית מיסים קולקטיבית ואחריות קיבוצית להם. מבחינתו של השליט הזר אין לך טוב מזה. שהרי היהודי הבודד יכול להסתלק מן המקום אם המס כבד מדי. הוא עלול להבריא את נכסיו. אבל הציבור היהודי בכללו אין לו ברירה. אם יחיד פְּלוֹנִי יברח – יישארו כמה מאחיו היהודים במקום וישלימו גם את חלקו. כלומר, בעיני השלטון, הקהילה היהודית היא סוכן [...] נוח, גוֹבֵה מיסים טוב.

(מ' בן־ששון וא' גרוסמן, הקהילה היהודית בימי הביניים, מרכז זלמן שזר, 1987, עמ' 24)

הסבר על פי הקטע שתי סיבות למתן אוטונומיה פוליטית־משפטית ליהודים באירופה בימי הביניים. (18 נקודות)

ב. הסבר כיצד תרמה פעילותו של מרדכי מייזל לרווחה הכלכלית של הקהילה היהודית בפראג, וכיצד תרמה פעילותו לשמירה על הזהות היהודית של הקהילה. (15 $\frac{1}{3}$ נקודות)

8. התפתחות העיר בעולם הנוצרי

א. הסבר מדוע ערים באירופה התפתחו סמוך למבצרים, ומדוע הן התפתחו סמוך לדרכים ראשיות. (16 נקודות)

ב. מדוע נהפכה פראג למרכז מדיני במאה ה־16? הסבר כיצד השפיעה התפתחות זו על ההתפתחות הכלכלית של פראג. (17 $\frac{1}{3}$ נקודות)

9. הקהילה היהודית באירופה הנוצרית

א. הצג שתי תקנות של ההנהגה היהודית באירופה הנוצרית. מה היו אמצעי האכיפה (כפיית תקנות על הציבור) של ההנהגה היהודית באירופה בתקופה זו? (16 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הצג שני ביטויים למתיחות בין היהודים ובין התושבים הנוצרים בעיר פראג במאה ה־15 וה־16. הסבר שתי סיבות למתיחות זו. (17 נקודות)

פרק שני – לאומיות וציונות (33 1/3 נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-13 (לכל שאלה – 16 2/3 נקודות).

10. מקור – מאפייני הלאומיות

א. לפניך קטע מהוראות להקמת תנועה לאומית באיטליה, שכתב ג'וזפה מציני, מנהיג התנועה.

הוראות כלליות להקמת "איטליה הצעירה"

1. בתנועתנו הלאומית באה לידי ביטוי אחוות כל בני העם, המשוכנעים שהייעוד של איטליה הוא להיות אומה. אמונתנו היא שיש לאחד את המאמצים לקראת הרעיון הגדול לשוב ולכונן את איטליה כאומה חופשית, בעלת שוויון אזרחי, אחת ומאוחדת, בלתי תלויה ועצמאית.
 2. איטליה צריכה לכלול בתוכה את היבשת ואת חצי האי שבין הים שמדרום והאזור העליון של האלפים מצפון, את הנהרות ממערב ואת טריינט ממזרח. כמו כן צריכים להיכלל באיטליה האיים, שלפי שפת התושבים הם איטלקיים, ולכן עליהם להיות חלק מן האחדות המדינית של איטליה.
- [...]
6. הצבעים של דגלנו הם לבן, אדום וירוק, והוא נושא את הסיסמה: חירות, שוויון, הומניות מצד אחד, ואחדות ועצמאות מצד אחר.

(מעובד על פי ג' מציני, "איטליה הצעירה", 1832, בתוך מ' זיו וש' אטינגר, **דברי הימים**, כרך ג', חלק ב', רכגולד, 1987, עמ' 157-158)

על פי מה שלמדת, הצג את המאפיינים המלכדים את בני אותו לאום, והסבר כיצד שלושה מן המאפיינים האלה באים לידי ביטוי בקטע. (9 נקודות)

ב. הצג שלושה מאפיינים של מנהיגי התנועות הלאומיות באירופה, והסבר כיצד שניים מן המאפיינים האלה באים לידי ביטוי בדמותו ובדרכי פועלו של הרצל, מנהיג התנועה הציונית. (7 2/3 נקודות)

11. צמיחת הלאומיות באירופה וצמיחת התנועה הציונית

א. לפניך שלושה מן הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות:

— רעיונות תנועת ההשכלה

— כיבושי נפוליאון

— תוצאות המהפכה התעשייתית

בחר בשניים מן הגורמים האלה, והסבר כיצד כל אחד מהם תרם לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה.

(9 נקודות)

ב. הסבר שני גורמים ייחודיים שהשפיעו על צמיחת התנועה הציונית. ($7 \frac{2}{3}$ נקודות)

12. שינויים שיצרו התנועות הלאומיות באירופה והתנועה הציונית בארץ-ישראל

א. הצג שני שינויים שיצרה הלאומיות המודרנית בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 במפה המדינית של

אירופה, והסבר שינוי אחד שהיא יצרה בחברה באירופה בתקופה הזאת. ($7 \frac{2}{3}$ נקודות)

ב. הצג שני שינויים שחוללה התנועה הציונית בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה:

שינוי אחד בתחום ההתיישבות ושינוי אחד בתחום החברתי-פוליטי או בתחום הביטחוני. הסבר את התרומה של

כל אחד מן השינויים שהצגת לקידום מטרות התנועה הציונית. (9 נקודות)

13. הצהרת בלפור

א. הצג את התוכן של הצהרת בלפור, והסבר שני קשיים שנובעים מנוסח ההצהרה. (9 נקודות)

ב. הסבר מדוע שמחו הציונים על פרסום הצהרת בלפור, ומדוע התנגדו הערבים להצהרה זו. ($7 \frac{2}{3}$ נקודות)

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל (1/3 נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 14-16.

14. מקור – שביתת הנשק ובעיית הפליטים

- א. הצג הבדל אחד בין "שביתת נשק" ובין "הסכם שלום".
הסבר מדוע לא נחתם הסכם שלום בתום מלחמת העצמאות.
(13 1/3 נקודות)
- ב. לפניך קטע מן הספר "ככל עם ועם – ישראל 1881-2000" מאת ההיסטוריונית אניטה שפירא.
הקטע עוסק בגורמים לבעיית הפליטים הפלסטינים.

המפסידים הגדולים מן המלחמה היו הפלסטינים. בסיומה היו כ-700 אלף פלסטינים שגלו ממולדתם. היציאה של הפלסטינים מהשטחים שנועדו למדינה היהודית ביטאה בשלב הראשון את התמוטטות מערכות השלטון בחברה הפלסטינית ואת האנרכיה שהשתלטה עליה. בשלב השני, לאחר פלישת צבאות ערב, רבו המקרים שבהם פינה צה"ל את האוכלוסייה הערבית או גירש אותה והרס את כפריה, כדי למנוע את חזרתה. המלחמה הייתה לחיים או למוות [...].
הבריחה של הפלסטינים בשלב הראשון של המלחמה הותירה את הישראלים נדהמים ונפעמים, הם לא הבינו את התופעה: אוכלוסייה שלמה קמה ועזבה את מקום מחייתה, מותרה אחריה ערי רפאים [...].
המסקנה הייתה שמדינת ישראל אינה יכולה להתיר לערבים לחזור לבתיהם: הבריחה הייתה לפליטות.
(מעובד על פי א' שפירא, ככל עם ועם – ישראל 1881-2000, מרכז זלמן שזר, תשע"ד, עמ' 163-164)

על פי הקטע, הסבר את הגורמים לבעיה זו הקשורים להתנהלות הצד הערבי ואת הגורמים הקשורים להתנהלות הצד היהודי. (20 נקודות)

15. המאבק של היישוב בשלטון הבריטי (1945-1947)

- א. מדוע הוקמה "תנועת המרי העברי", ומדוע היא פורקה? (13 1/3 נקודות)
- ב. הסבר את המטרות של מפעל ההעפלה בשנים 1945-1947.
הבא שתי דוגמאות לחשיבות של מפעל זה כפי שהיא באה לידי ביטוי בפרשת אקסודוס.
(20 נקודות)

16. מלחמת העצמאות

- א. היסטוריונים מחלקים את מלחמת העצמאות לארבע תקופות.
— בחר בתקופה אחת שבה לדעתך נשקפה סכנה ניכרת לקיום של היישוב היהודי בארץ וצו לקיום של מדינת ישראל. נמק את בחירתך.
— הדגם את דבריך באמצעות אירוע מן התקופה שבחרת.
(17 1/3 נקודות)

- ב. הסבר שתי מטרות של "תוכנית ד'", והצג אחד מהישגיה. (16 נקודות)

פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

אם בחרת בפרק זה, ענה על אחת מן השאלות 17-20.

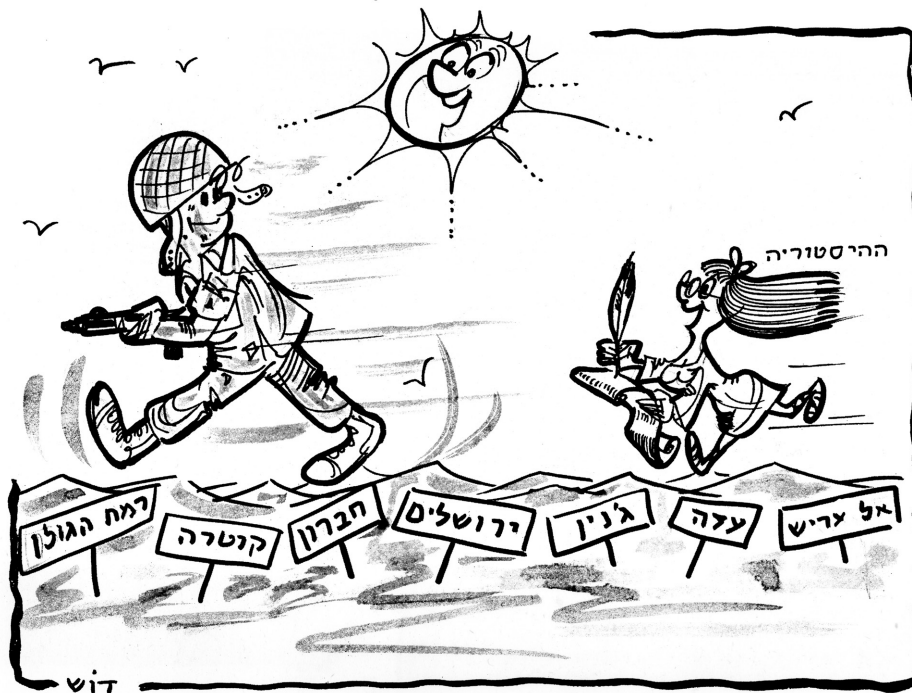
17. מקור – מלחמת ששת הימים (1967)

- א. הסבר את הגורמים והנסיבות לפרוץ מלחמת ששת הימים. (16 נקודות)
- ב. עיין בקריקטורה שבתחתית העמוד. את הקריקטורה צייר קריאל גרדוש (דוש) בתום מלחמת ששת הימים. –
הסבר כיצד באות לידי ביטוי בקריקטורה תוצאה אחת של מלחמת ששת הימים והשפעה אחת של מלחמה זו על מדינת ישראל. –
על פי מה שלמדת, הצג השפעה נוספת של המלחמה על מדינת ישראל. –
- (17 $\frac{1}{3}$ נקודות)

18. מקור – מלחמת יום הכיפורים (1973)

- א. עיין בקריקטורה שבתחתית העמוד. את הקריקטורה צייר קריאל גרדוש (דוש) בתום מלחמת ששת הימים. –
על פי מה שלמדת, הסבר את הגורמים והנסיבות לפרוץ מלחמת יום הכיפורים. –
תאר כיצד בא לידי ביטוי בקריקטורה אחד מן הגורמים או הנסיבות שהסברת. –
- (20 נקודות)
- ב. הסבר את השפעת תוצאות מלחמת יום הכיפורים על מצרים. (13 $\frac{1}{3}$ נקודות)

- חכה! חכה! אני לא מספיקה לרשום!

(א' קישון וק' גרדוש, סליחה שניצחנו!, ספרית מעריב, 1967)

19. היהודים בארצות האסלאם והעלייה למדינת ישראל

- א. הסבר את השפעת תהליך הדה־קולוניזציה של מדינות צפון אפריקה ואסיה על גורל היהודים בארצות אלה, והדגם מן המדינה שעליה למדת. (16 נקודות)
- ב. הסבר שלושה גורמים לעלייה למדינת ישראל בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20 (בסעיף זה אין לכתוב על השפעת תהליך הדה־קולוניזציה). ($17\frac{1}{3}$ נקודות)

20. קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20

- א. הסבר שלושה מן השיקולים שהשפיעו על המדיניות של מדינת ישראל בקליטת העלייה בשנות החמישים והשישים. (20 נקודות)
- ב. הסבר שניים מקשיי הקליטה שהיו לעולים עקב מדיניות הקליטה שנקטה מדינת ישראל. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)

בהצלחה!